

İSLAM GELENEĞİNDE HUSUSİ DUALAR*

(Razî'nin bir metni çerçevesinde)

Yazan: Guy Monnot

Çev. Prof. Dr. Sadık KILIÇ**

[Özet]

Hususî dualar ve gönülden yakarışlar, nitelikli bir müslümanın manevî yaşamında büyük bir rol oynamaktadırlar. Ayinsel (rituelle) dua ve ibadetten farklı olan bu dualar, genel olarak [aktarılan] bir rivayet ve gelenek (tradition) formunu taşırlar. Farsça bir eser olan Câmî'ül-Ülüm'unun, burada tercüme edilmiş 58. bölümünde Fahrêddin Razi (ö.606/1210) tarafından sınıflandırılması yapılmış dokuz dua'da, böyledir. Dört tanesi, eşki peygamberlere, sonra beş tanesi de (Hz.) Muhammed'e atfedilmiştir. Hemen hemen hepsi de, bireyin sadece kendisi için yakarıшта bulunulan, birinci tekil şahıs formundaki talep dualarıdır (prieres de demande). Bu dua karakterleri (kayda değer istisnalara rağmen), Kur'an'da bulunan pekçok dua metninin o alışıldık tarzını yansıtmaktadırlar. Yine bu dua tarzları, tamamiyle farklı olan bir vurguyla birlikte, şii imam Ali b. el-Hüseyn es-Seccâd (ö.95/714)'ın "İçten arzuluların yakarışları" (Munâcâtü'r-Râğibîn) adlı eserinde de bulunmaktadır

İslam Dininde, XIX. yüzyıl ile XX. yüzyılın başlangıcında Batılı seyyahları en çok etkileyen şey, düzenli bir şekilde günde beş vakit olmak üzere, müminlerin oluşturduğu uzun safları, heyecan verici ve Allahu Ekber nidasıyla çınlayan o ayinsel ve farz olan dua [namaz]dır. Bir diğer yandansa, farklı mezhep [eğilim]den Avrupalı mistiklerle, sık şekilde ve genellikle pek

* Bu makale, *Prieres pitees en Islam traditionnel- Autour d'un texte de Razi* başlığıyla, *Revue de l'Histoire des Religions [RHR]* CCVI-1/1989, 11-51 sayfaları arasında yayımlanmış olup, çevirideki vurgular tarafımızdan gösterilmiştir. Ayrıca, dipnotlarda yapılmış olan bazı açıklamalar, *italik ve altı çizgi* olarak yazılmış ve [s.k.] numarasıyla işarette bulunulmuştur.

** Atatürk Üniversitesi İktisat Fakültesi Tezisi Anabilim Dalı Başkanı.

aşinalıkları bulunmayan meslekten Şarkiyatçılar ise, Süfilik tarafından büyülendiler. Bunun neticesi ise, klasik süfiliğin, ister nesir isterse şiir şeklinde olsun, baş yapıtlarını, tekke (confrérie) süfilğini, onun manevî yöntemleri ile sosyal organizasyonunu veyahutta "gizemli" (mystique) olan ile, özellikle Şüi, arasına da İslam felsefesiyle karışmış bulunan doktriner hazırlık arasında sıkı bir ilişki kurmayı amaçlayan oldukça teorik islami eserleri hedefleyen şaşkıncu bir yayın, tercüme ve araştırma faaliyeti olmuştur.

Şunu hatırlatmak isteriz ki, kurumsal dua (prière canonique) uygulaması [namaz] ile süfiliğin manevî yükselişleri (élévations) arasında, araştırılması çoğu kez ihmal edilmiş bulunan orta bir alan bulunmaktadır¹. Şöyle ki, hususi dualar ve tazarrular ile, daha geniş bir şekilde, avâmdan iyi bir müslümanın manevî yaşamının oluşturduğu saha.. İşte, İslam'ın bu boyutunu yeniden hatırlatmak içindir ki biz, bu sayfalarda, Razi'nin küçük bir metnini takdim edeceğiz..

Fahrüddin er-Razi, tanınmayan birisi değildir. Aksine o, İslam tarihinin en önemli kelim alimlerinden ve en meşhur Kur'an müfessirlerinden birisidir. İran asıllı olup, bu günkü Tahran'ın yakınında, 1149 yılında Rey şehrinde doğmuş ve, [Kameri olarak] Ramazan'ın, [Şemsi olarak da] Mart ayının sonuna doğru 606/1210 yılında, bu günkü Afganistan'da Herat'ta ölmüştür². Nerdeyse daima Arapça yazılmış bulunan onlarca eseri arasında, Farsça kaleme alınmış ilk eserlerden birisinin, 574/1179'e tarihli olması gerekir.. Bu eser, 200 sayfalık küçük bir "Ansiklopedi" olan, *Câmi'u'l-Ulûm'dur*³. Bu

¹ Bununla birlikte, içindeki referanslarıyla beraber bkz. Louis Gardet, *Du'a' EI* 2, t. II, 632-634; Annemarie Schümmel, *Mystical Dimensions of Islam*, Chapel Hill, 1975, 155, vd. (bilhassa 157).

² Krş. ed-Davudi (ö. 945/1540), *Tabakâtu'l-Mufessirîn*, Kahire, 1392 H. /1972, t. 2, 215; J. Jomier, *MIDEO*, t. 13, Kahire, 1977, 253.

³ Biz, Bombay taşbaskısı [1323/1905]'nın ayıntını yansıtan ve ofset olan tarihsiz (takikatte 1345 H.Ş [Hicri Şemsi]/1966 tarihli) Tahran baskısından faydalanacağız. Krş. bizim, *Le panorama religieux de Fahr al-Din al-Râzi*, *RHR*, t. 203, Paris, 1986, 263-280 başlıklı makalemiz; yine bkz. Ziva

eserin, "Dualar bilimi" adını taşıyan 58. bölümü, açıkça ayırđedilen iki kısım ihtiva etmektedir. Önce, talep dualarına elverişli astrolojik [eşref] vakitlere dair düşüncelerin, birazcık düzensiz olan, bir listesi.. Nihayet ve billâhâ, küçük bir dua kitabı: parça içinde Arabça muhafaza edilmiş olan, İslami geleneğin falan ya da filan peygambere atfettiği dokuz dua.. İşte tercümesi.

"HUSUSİ DUALAR BİLİMİ" ⁴

Bu bilim, peygamberlerden ve [Tanrı] dostlarından aktarılan formüller ve yakarıların bilgisi ile, aynı şekilde bunları söyleme tarzı ve onlar için en [elverişli, eşref] vakitleri gösterir.

[A.] Hakikatte bilersin ki, duaların kabul olunması için, an ve zamanların çok büyük bir önemi vardır [s.214] ⁵ Bu bakımdan, her millet, bir zaman tercihinde bulunmuştur.

[1.] Sabiiler⁶, Ayın, güneyden kuzeye dolanırken ekliptikle keşisme noktasının (noeud ascendant)⁷ Jüpiter'le

Veseli, *Les encyclopédies persanes*, Paris, 1986, ("Bibliothèque iranienne", 31), 35-38.

⁴ "ilm-i da'wât: metin, Câmî'n'l-ulûm'un 213. sayfasında başlıyor..

⁵ [Bir topluluğun Hz. Ali'den rivayet ettiğine göre o, "Mihâk-ı Kamer [Ay'ın Güneş karşısında silinmesi halii ile, onun Akreb Burcu'na girmesi esnasında hacâmat yaptırmak /kan aldürmak]tan ve herhangi bir işe başlamaktan hoşlanmazdı. İbn Kuteybe ed-Dineveri, *Uyûnu'l-Ahbâr, Dâru'l-Kutubi'l-Mısriyye, 1343/1925, 1, 122. Ömer b. Abdilazîze nisbet edilen ve bunun tamamen aksi bir tutumu aktaran bir anekdot için bkz. A.e.v., 122-123] s.k.]*

⁶ "Sabiiler" ile "kâfîl-i fîrâk" sistemlerinin yıldızlarla bağlantılı olduğu hususu, müslüman müellifler için ortak bir noktadır.. Harun "Sabiileri" nezdinde astrolojinin veri hakkında; mesela bkz. eş-Şehrîstani, *el-Millel ve'n-Nihal*, Kahire, Ede-Badran, 1370-1375 H./1954-1955, 1, 2, 727, vd., 769-773; er-Razi, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, 32 c., Kahire, 1352- H./1933, ofset baskı, Talran, ts., 1, 2, 112 [Kur'an, 2, 22 ayeti vesilesiyle] ve 4, 3; 105 [Kur'an, 2, 62 ayeti vesilesiyle].

⁷ "Le noeud ascendant de la Lune: Ayın, Güneyden Kuzeye doğrulturken ekliptikle keşisme noktası": ra's. [Tepe noktası, Zenith s.k.] Krş. Sabit İbn Qurra, *Oeuvres d'astronomie*, éd. et tr. Régis Morelon, Paris, 1987

voyahut herhangi bir yıldızın Kınalı/Kızıl El [Maine fardée]⁸ ile kavuşum, buluşma anlamı tercih etmekteydiler.

[2.]Ebu'l-Hasen el-Beyhaki⁹ 'nin Zehâir'de rivayet ettiğiğine göre, hususi dua için en uygun [eşref] zaman,

("Arab Bülimleri ve Felsefesi"), 4, str. 26 ve 5, str. 1 [Eklptik: kudema Batlamyus sisteminini kabul etmişti Arzi merkez-i âlem addedip semsi onun etrafında hareket ettiriyordu. Semsin bir senede arz etrafındaki zahiri hareketi neticesi olarak çizdiği daireye (Daire-i husuf), "Ecliptique" ismi verilir. Bu tam bir daire değildir. Bir kat-ı nakıstır. (Mehmed Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Değişimleri ve Tertimleri Sözlüğü*, M.E.B., İstanbul-1993, II, 617, "müneccim" mad. s.k.]

⁸ Keffu'l-Hadib, Arapça el-Keffu'l-Hadib kelimesinin Farsçalaşmış şeklidir; "el-Keffu'l-Hadib [Maine fardée]" (bir başka ifadeyle, kına ile boyalı), Küçük Ayı bölgesinde, Cassiopée * Yıldız kümelerinin Alfa yıldızına verilen geleneksel adı. Krş. el-Biruni, *et-Tefhim li Evâill't-Tenoin: The Book of Introduction in the Elements of the Art of Astrology*, éd. et trad. R.R. Wright, Londres, 1934, 79 (§ 163); el-Haverzmi, *Mefâtihu'l-Ülûm*, Leiden, 1895, 212, str. 8.

[*Cassiopee/Cassiopea/Cassiopeae: Bir takım yıldız (Sina Kabağaç /Erdal Alover, *Latince Türkçe Sözlük*, Sosyal Yayınları, Ocak 1995, s. 74) Kutup Yıldızı'na nisbetle Büyük Ayı Yıldız takımının karşısında bulunan ve Kuzey Kutbu'na komşu olan yıldız kümeleri (*Petit Larousse Illustré*, Librairie Larousse, Paris, 1981, s. 1213/1. st. [s.k.]), art. "Cassiopee", "Zâtu'l-Kursî denilen cümle-i kevkubiyye" (Semseddin Sami, *Kâmûs-ı Fransêvi*, 3. bsk., Mihran, İstanbul, 1901, s. 413, "Cassiopee" mad.) (Koltuk Takım [Zâtu'l-Kursî] Yıldızı 5 yıldızdan meydana gelir. Bu takım yıldızı, Kutup Yıldızı'nın üst kısmında iken M. alt kısmında iken W şeklinde görünür. Son derece kıvıllığından dolayı, bu isim verilmiştir. Araplar Süreyya Yıldızı'na iki avuç ismi nisbet ederlerdi ki, bunlardan birisi el-Keffu'l-Cezmâ, diğeri de adı geçen el-Keffu'l-Hadib'dir (*Gökyüzü ve Evren*, Altın Kitaplar Yayınevi, 1980, Sackett Publiçare LTD., s. 3, 30; İsmail Gökmen, *Astronomi*, Lise III, Fen Kolu, 4. bsk., İstanbul, 1967, s. 31; İbn Kuteibe ed-Dineveri, *Kitâbu'l-Envâ*, *Dairetu'l-Mearifil-Osmâniyye (Hindistan)*, H. 1375, s. 32 Dr. Arif Yıldırım vasıtasıyla.) Nitekim Arapça'da, "Öylesine çok ve aşırı ağıladı ki, gözleri kan çanağına döndü de, taşları kızıla boyadı/kınaladı" anlamında, "Bekâ hatta ihmarra dem'uhû fe hadaba'l-hasâ" denilir İste bu yıldız da, buna teşbih edilerek, Kınalı Avuç olarak isimlendirilmiştir (İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab*, I, 358, H-D-B mad. [s.k.])

⁹ Zahiru'd--Din Ebu'l-Hasen Ali b. Zeyd el-Beyhaki, "İbn Funduk" da denilir, 493-565 H./1100-1169, *Tetimmâtu sıvân'l-hikme* adlı eserinin müellifi. Onun hakkında bkz. D. M. Dunlop'ın kısa tanıtma yazısı, *El* 2, t. 1, Paris, 1960, 1165 vd. Onun, "tek bir cilt halindeki" *Zehâiru'l-Hikem* adlı eseri, Yakut tarafından *İrâdu'l-erib Hâ ma'rifeti'l-edib: Mu'cemu'l-udebâ*, Leiden-Londres, Éd. Margoliouth, 1911, t. 5, 212, str. 6. de zikredilmiştir. Ama

Jüpiter'in Kınalı / Kızıl El [Maine Fardée] ile kavuşumda olduğu, Ayın ve onun ekliptikle kesişme noktasının da yine kavuşma halinde bulunduğu [muqârin yâ muttasıl] andır. O andaki yükseliş çizgisi, Yengeç Burcu (Cancer)'nun 19. derecesi olmalıdır, Kuzu Burcu (Agneau)'nun 30. derecesi de, [10. derecede] olmalıdır. Şayet, Yengeç Burcu'nun 29. derecesi irtifa halindeyse (ascendant), Kuzu Burcu (Agneau)'nun 15. derecesi de 10. derecede [olmalıdır]. Şayet Arslan Burcu (Lion) 'nun 30. derecesi irtifa halindeyse, Kuzu Burcu'nun 21. derecesi, 10. derecede [olmalıdır]. Müteakiben, şayet duaya Yengeç Burcu'nun 19. derecesinde başlanılırsa, bitimine kadar bu an, son derece uğurlu [eşref] olacaktır. Fakat, Venüs ile Satürn'ün kavuşum anında özel dua etmekten kaçınılmalıdır. Buna karşılık, en uygun zaman ise, Jüpiter ile, ayın güneyden kuzeye dolanırken ekliptikle kesişme noktasının (noeud ascendant de la Lune), 10. veya 9. derecede kavuşum halinde bulunduğu ve, Jüpiter'in geriye doğru ya da, Venüs irtifa halinde veya 4. derecede olup da bütün uğursuz karakterlerini kaybettiği sırada, Ay'ın güneyden kuzeye dolanırken ekliptikle kesişme noktası ile aynı yönde devindiği zamandır¹⁰.

[3.] Yahudiler için, Ay istikbâl¹¹ durumundan uzaklaşp da, uygun bir yıldıza kavuşum durumunda (muttasıl) bulunduğu, işte duanın kabul olunacağı zaman budur! En mükemmel karşılaşma (confrontation,

Brockelmann bu kitaptan hiçbir kelime söz etmemektedir (krş. GAL, 1. 1, 324; Suppl., 1. 1, 557 vd.).

¹⁰ [Yedi seyyârenin her biri, mizacı dolayısıyla (Saad [uğurlu] veya [nahs [uğursuz]) tir. Zühre ve Misteri [Venüs ve Jüpiter], (Saad), Mirrih ve Zühâl [Merih ve Satürn], [nahs]tir, Uranus ve Neptün ise Zühâl [Satürn] mizacında fakat ondan dün bir derecede [menhus [uğursuz]] olduğu muasır müneccimler tarafından kabul edilmiştir. (Pakalın, II, 617, a q. mad.] s k.]

¹¹ [İstikbâl (ast.): Ay ya da herhangi bir gezegen ile Güneşin, dünya ile aynı hizada bulunup, Arz'ın da bu ikisinin ortasında yer alması durumudur ki Ay tutulması ancak istikbâl halinde meydana gelir (el-Muncidü fi'l-Lüğa ve'l-Âtâm, Dâru'l-Meşrik, Beyrut, 23. bsk. s. 607, "K-B-L" mad.) s k.]

istikbâl) hâli ise, Ay'ın Terazi Burcu'nda olup, Güneş'in de Kuzu Burcu'nun 21. derecesinde bulunduğu durumdur.

[4.] Hristiyanlar içinse, [uygun zaman], Ay'ın Jüpiter'in [göksel ekvatorundan] uzaklaştığı (munsarîf) ve Ay'ın güneyden kuzeye dolanırken ekliptikle kesişme noktasında kavuşum halinde bulunduğu zamandır.

[5.] Ya'küb b. İshâk el-Kindî¹²'nin naklettiğine göre, dua anında, uygun bir yıldızın [güneyden kuzeye doğru] irtifa halinde (ascendant), diğer bir uygun yıldızın¹³ ise, 4. derece bulunması gerekir.

[6.] Bazılarına göre de, şayet dua Ahiret Hayatını ilgilendiriyorsa, Ay'ın, Venüs'ün hânelerinde¹⁴ ve Jüpiter'e kavuşum durumunda olması gerekir. Ama, şayet dua bu dünyayı ilgilendiriyorsa, Ay'ın Jüpiter'in hânelerinde ve Venüs'e kavuşum durumunda olması gerekir: [ama yine Ay'ın], şayet dua arazi ve mülk talebine yönelikse, Satürn'e kavuşum halinde ve, şayet ilim (ilm) talep ediyorsa, Merkür'e kavuşum halinde olması gerekir.

[7.] Diğer bazı kimselere göre de, ister Merkür'ün olsun ister Mars'ın, [bunlardan birinin] Kınalı /Kızıl El (Maine fardée)'e kavuşumu halinde dua kabul edilir. Ama [şayet] kudsanmış [saints] kişilerin kabirleri üzerinde veya

¹² Ebu Yusuf Ya'kub b. İshak el-Kindî, "Arabların filozofu", ö. 256 H./870'den biraz sonra. Onun astrolojiye karşı ilgisi hakkında bkz. İbnü'l-Nedim, *el-Fihrist*, Tahran, Ed. Rıza Teceddüd, 1391, H./1350 H.S. /1971, 317 (tr. Bayard Dodge, *The Fihrist of al-Nadîm*, New York, 1970, 618 vd.); A. Cortabarría Beitia, *La Classification des sciences chez al-Kindî*, MİDEO, t. II, Kafire, 1972, 49-76 (özellikle 73-75), vs.

¹³ En mükemmel düzeyde uygun olan iki yıldız, klasik olarak, Jüpiter ile Venüs'tür (bundan ötürü de, sıkça, Arabça'da *es-sa'dânî* denilir).

¹⁴ (Arabça'daki *buyût* [evler] kelimesine uygun bir şekilde), *Hâna-hâ: "evler" veya "mansions" [yuvalar]*, *mevki-i istirâhat (Ş. Samî Kâmus., s. 1410, "mansion" mad.) s. k.*, bir başka ifadeyle, Zodyak'ın 12 bölgesi.. Krş. A. Bouché-Leclercq, *L'astrologie grecque*, Paris, 1989, 182 vd.; el-Biruni, *et-Tefhim*, 256, vd.

Kubbe-i Hadrâ [Yeşil Kubbe]¹⁵ altında yahutta Jeruselem Mabedi¹⁶ 'nde dua edilirse, dua, başka mekanlarda yapılanlardan daha fazla kabul edilmeye yakındır.

[B.] Mürsel nebilerden nakledilmiş hususî dualar¹⁷

Birinci Duâ: bu, (kendisine selam olsun); Adem'in duasıdır. Tevbe ettiği esnada bu duayı söylemiş ve Allahu Teâlâ da, tevbesini kabul buyurmuştur¹⁸: "Ey Allah'ım! Sen, gerek gizlilikte, gerekse açıkta yapmış olduğum şeyleri bilirsin: affet kusurlarımı. Sen, benim ihtiyaçlarımı biliyorsun, ver bana taleb ettiğimi. Sen, içimde olanı biliyorsun, affet benim hatalarımı. Ey Allâhım! Senden, kalbimi hiç terk etmeyen daimî bir iman ve kusursuz bir yakın/kesin inanç talep ediyorum. Ki, böylece, Sen'in benim hakkımda yazmış olduğundan başka, hiç bir şeyin,

¹⁵ Kubbe-i Hadrâ, yani Medine Mescidi.

¹⁶ Beytu'l-Makdis.

¹⁷ Meşhûr sufi müellif Ebû Ali Talib Muhammed b. Ali el-Mekki (ö. 386 H./996), **Kûtu'l-Kulûb**..., 4 c., Kahire, 1351 H./1932 'unda, 5. bölümü tahrir tahsis etmiştir: "*Fi zikri'l-ed'ye el-muhtâre el-me'sûre fil-ahbârî'l-muteferrika*" (191-192). Yine burada, görünür bir düzensizlik içinde bulunan diğer pekçok dua için de, Raza'nın derinleşmiş olduğu dokuz hüsnî dua da yer alır. Bu beşerî onları bir seçime tabi tutmuş ve onlara, "kronolojik" bir düzen vermiştir. Mekke'nin girişleri (introduction) sıklıkla daha uzun olup, dua metinleri de, hafif bazı farklılıklarla ibovâ etmektedir.

Krs. Kur'an, 2, 37 Taberi, **Câmi'u'l-beyân**, 30 E; Kahire, 1388/1996 H./1968-1976, 71. E, 273-245 bu ayeti, onda Allah'ın [ezzelândımaktan] bir "dönüşü"nü (retour) ve Adem'in tevbe etmesini okuyarak, yorumlamaktadır. Onun yorumu, burada, iki dua içermektedir. Bizinkinden tamamen farklı olan birincisi, başka bir yerde, Cennette kovulmasından sonra Adem'e nisbet ettiği duaya benzemektedir (krs., Taberi, **Tarih**, Leiden, 1879-1901, t. 1, 132 = Kahire, 1380 H./1960, 1. bsk., 1399 H./1979, t. 1, 132 [sic/ aynen]. Diğerî de, burada olduğu gibi, **Allâhumme** ifadesiyle başlıyor, ama o da, çok farklı biçimde devam ediyor. Ne Zehâşerî'de, ne de Taberi'de var. Buna karşılık, bizim [zikrettiğiniz] dua, (*su'âl* kelimesi yerine, hatalı olarak *su'fi* kelimesinin gelmiş olması gibi, sona doğru, str. 19, bazı hafif değişikliklerle birlikte) Raza tarafından, **et-Tefsîr**, t. 3, 20 [ftz.] Aîşe'nin bir rivayeti formu altında tekrar verilmiştir. Mekke tarafından bu hadis'in kendisine nisbet edildiği 16, str.1 vd. kimse de, yine Aîşe'dir.

isabet edemeyeceğini ve benim, Senin bana tahsis etmiş olduğundan hoşnut ve razı olduğumu bileyim.."

[hakikati] ilham etti (révélation)¹⁹: "Zürriyetinden hiç bir kimse bu duayı yapmaz ki, Biz onun tevbesini kabul etmeyelim, günahlarını bağışlamayalım, kalbinden hüznü çıkarmayalım, onu fakirlikten korumayalım ve yine, bu dünyanın [s. 215] bütün iyilikleri ona olmasın!."

İkinci dua: Halilullah olan (Hz.) İbrahim (Peygamberimiz'e ve O'na selam olsun)' in duası.. O bu duayı, uykusundan kalkarken söylerdi²⁰: "Ey Allah'ım! İşte yeni bir yaratış. Onu bana itaatım içinde aç, onu benim için afvın ve rızân içinde sonuçlandır. Beni bu gün, benden kabul buyuracağın bir amel-i salih ile nasıplendir, [bu amelî] temiz ve pâk kıl, benim için kat kat kıl. Bu günde yapabileceğim günahı (mal), afvet. Zira Sen, afvedicisin ve merhametlisin (miséricordieux)²¹, seven ve cömert olansın"²².

Üçüncü dua: bu dua, (Allah'ın rahmet ve selamı üzerine olsun), (Hz.) İsa'nın duâsıdır: "Ey Allah'ım! Hoşlanmadığım (ce que je hais) şeyi, savuşturamayacak hale geldim. Ümit ettiğimin de faydasına malik ve sahip olamıyorum. [İşler sen'in elindedir, Sen'den başkasının elinde değil!]. Şu an ben, amelime karşılık bir rehnim²³ ve

¹⁹ "Révélation": vahy.. Bu vahiy burada, Farsça olarak aktarılmıştır.

²⁰ Uyku, bir ölüm gibidir: krş. Kur'an, 39, 42 (ve 30, 23). Gündüz ise, bir diriliştir: krş. Kur'an, 25, 47 (ve 78, 9-11). "Yeni bir yaratış" (*halk cedid*) kelimeleri Kur'an, 13, 5; 32, 10; 34, 7; 50, 15 (krş. 17, 49, 99)'da, Ölümden sonra dirilişi (Réurrection) gösterir. Bu ikinci dua, (senedini [garant] zikretmeyen) Mekki tarafından nakledilmiştir: 14, str. 6 vd.

²¹ *Gafûrun rahîm*: bu iki sıfat, sık sık bir ayetin (2, 173) son söz-üklerini (clausule) meydana getirdiği Kur'an'da, Allah'ı tavsif ederler.

²² *Vedâdun kerîmun*. Birinci sıfat Kur'an'da ancak iki defa (11, 90; 85; 14) geçerken, ikincisi ise, bolca bulunur (23, 116; 27, 40; 44, 49, vs.).

²³ BN [Bibliothèque Nationale]'in 213 no'lu Farsça elyazmasının [ms.: manus scriptus] fol. [varak] 216' v. [verso: varak b]'ye göre, *Ve asbahtu murtehenen bi'-amelî* Eliuizdcki taşbaskısında (lithographie), ikinci kelime

benden daha fakir hiç kimse de yoktur. Ey Allah'ım! Beni düşmanıma rezil rüsvay ed [ip zararına onları sevindir]me ve benim yüzümden dostuma sū-i muamelede bulunma. Dinimi, helak nedenim yapma ve dünyayı da en büyük endişe ve hüznün sebebi, [ilmimin son durağı ve nihai emelim] kılma; beni, bana hiç merhamet etmeyecek olan kimselerin tasallutuna maruz bırakma"²¹.

Dördüncü dua: bu, (Allah'ın selamı üzerine olsun), Hızır'ın duasıdır²². Denildiğine göre, Hızır ve İlyâs, karşılaştıkları her bayram²⁶ da, ayrılmak istedikleri zaman bu duayı söylerlerdi: "Allah'ın adıyla. Ancak Allah'ın meşiet buyurduğu olur!. Her güç ve kudret, ancak Allah [ın dilemesiyle]dir. Ancak Allah'ın meşiet buyurduğu olur. Bütün nimetler Allah'tan gelir. Ancak Allah'ın meşiet buyurduğu olur. Bütün iyilikler Allah'ın [kudret] elindedir. Ancak Allah'ın meşiet buyurduğu olur. Kötülükleri Allah'tan başka kimse savuşturamaz".

bozulmuştur. Bu üçüncü dua, Mekki tarafından, 14, str. 11 vd. Ca'fer b. Barkan'ın otoritesine dayandırılarak nakledilmiştir.

²⁴ Kur'an 3, 11 Fdc, burada zikredilen dua ile bir kenzeşme olmaksızın, (Hz.) İsa'nın kısa bir duası yer alır: Michel Haxek'e göre, *Le Christ de l'islam*, Paris, 1959, 111, burada sahip olduğumuz dua [netic], Mekki'den sonra, el-Cazah (ö. 505 H./1111), *İhyâ'u ulûm'i'd-dîn*, Kahire, 1312 H., t. 2, 113 ve t. 4, 95 ile, bu eserin yorumcusu olan ez-Zebidi (ö. 1205 H./1790), *İthâf'u's-sâde el-muttekin*, 10 c., Kahire, 1311 H., t. 5, 19, tarafında zikredilmiştir.

²⁵ Mekki tarafından dua, 14, str. 15 vd. İbn Abbas ile Onun ravisi Ata'nın otoritesiyle nakledilmiştir. *el-Hadır* (Farsça metinde ise, *Hidr* şeklindedir), Kur'an'a göre, 18,65, iki denizin kavuşum yerini (Confluent) araştırması esnasında (Hz.) Musa'nın rastlanmış olduğu (Allah'ın) esrarengiz "kulu" na gelenegin verdiği isimdir. Krs. *Eİ* 2, t. IV, 935, vd.

²⁶ *Der her mevsimî*: "Fuarda, pamayarda.." anlamıyla karıştırılmaksızın [krs. *Eİ* 2, t. IV, 937 A, al. 2 (?)], Mekke'deki Hac toplanmasında.. [krs. *Eİ* 2, t. IV, 938 A, sonu doğru [in line]]. Taberi, *Tarih*, Leiden, 1879, t. 1, 415 = Kahire, éd. cil. jag. lsk.], t.1, 365 de şunu yazmaktadır: "Abdullah b. Sevdab'un naklettiğine göre, Hızır [el-Hadır], Persliler'in neslinden birisi İken, İlyas [Elic] İsrail Oğulları'na mensuptur; bunları, her sene [hac] mevsiminde *bi'l-mevsimi* kursulaşmaktadırlar..".

[Sabahleyin] kim bunu üç kere söylerse, o gün yangından, selden [ve soyulmaktan] emin olur²⁷.

Besinci dua²⁸: Allah'ın Resülü (Allah'ın selam ve rahmeti O'nun üzerine olsun), bu duayı (Hz.) Ebu Bekr'e öğretti: "Ey Allahım! Sen'den, Resülün olan Muhammed hatırına, Halîm olan İbrahim hatırına, Sırdaş²⁹ 'ın ve [kendisiyle dolaysız konuştuğun kelim'in] olan Musa hatırına, Sen[den] bir ruh³⁰ ve kelimen olan İsa hatırına, Mûsâ'nın kelamı [Tevrat], İsa'nın İncili, Dâvûd'un Zebûru, Muhammed'in³¹ Furkan'³¹, vahyettiğin her vahiy, hükmettiğin her yargı, kendisine bolbol lutfettiğin her sâil, malını mülkünü arttırdığın her zengin, zenginleştirdiğin her fakir, hidayete ulaştırdığın her sapkın [dâll] hatırına istiyorum. Ey Allah'ım! Senden, kendisi sayesinde kulların rızıklarının temin olunduğu ismin hatırına istiyorum. Senden, Arz üzerine yerleştiren de, onun [bu sayede] karar kılmış olduğu adın hatırına istiyorum. Senden, semâvât üzerine koyup da, onun [bu sayede]

²⁷ Krs. EI 2, t. IV, 938 A, str. 14 bitinden önce. Duadan önceki cümlede Biller, şimdiki zamandrlar: her iki şahıs da [orada] bulunmayı sürdürürler. Yazur, [duada geçen] "Allah'ın adıyla" [Bismillah..] ifadesi [*salt bu sekiyle*] Kur'an ikübâislerindan değildir. Bir tür büyüsöl (magique) formülle ilgili görünmektedir.

²⁸ Bu besinci dua, Mekki tarafından nakledilmektedir, 12, str.11 vd. O rivayet senedini göstermez.

²⁹ *Neciyike*: krs. Kur'an 19, 52.

³⁰ [İsa için selven kullanılmış olan] *Kelîmike*. ifadesinin, Kur'an 4, 171 âyetine müraecaaatla tashihî ile, *Kelîmetike ve rûhike*. (Çünkü, (Kur'an 4, 164 âyetine nisbetle), "Allah'ın kendisine doğrudan hitap ettiği kimse" Kelimullahı anlamında İslamî gelenegin (tradition) çağırığı kimse, (Hz.) Musa'dır. BN'nin Farsça 213 elyazmasında, fol [folio: sayfa, yaprak] 217 r. [recto: varak a] fin [sonda] ve 217 v [verso: varak b], son taraf şu ifadeler okunmaktadır: "*ve Nûha neciyike ve Mûsâ kelîmike ve İsâ rûhike ve bi Tevrâti*. Vs."

³¹ (Bv Arapça metindeki Farsça olan) *fermân*: "bildiri" şeklindeki sözcüğün, Mekki ve BN'nin Farsça 213 elyazmasına göre tashihî ile, "Ayrımak", "açık, seçik ortaya koymak" anlamına gelen Furkan sözcüğü, İslam'ın Kitabında, zaman zaman Kur'an'ı göstermek için kullanılmıştır (Kış. Kûr'an 3, t. 25, 1). Kelimenin etimolojisi ve anlamına dair krs. R. Paret, âyet hakkında, EI 2, t. II, 971 vd.

yükselmiş olduğu ismin hatırına istiyorum. Senden, dağlar üzerine koyup da, onların [bu sayede; kazıklar misali] sapaşğlam oluverdiği³² ismin hatırına istiyorum. Senden, kendisi sayesinde Arşının yücelmiş olduğu ismin hatırına istiyorum. Senden, mahza tahâret [temizlik, nezâhlik: at-tahr] ve temizinin kendisi [Tahir] olan, "Ehad", "Samed" [İmpénétrable: boşluksuz, nüfuz edilemez], Tek [Vitr]³³ olan, nezdinden [vahiy yoluyla] Kitabında [apaçık bir nûr olarak] indirilmiş olan³⁴ ismin hatırına istiyorum. Senden, gündüzün üzerine koyup da, onun [bu sebeple] aydınlanmış olduğu; gecenin de üzerine koyup, onun da karanıklara bürünmüş olduğu adın hatırına istiyorum. Ve [senden], Azametin (Grandeur), Ululuğun (Suprématie) ve Vech [Zât]'ının nûru [lumière de ta Face] hürmetine talep ediyorum!.. Ki, [Peygamber'in olan Muhammed'e ve âline merhamet eyle..] Beni, Kur'an ve ilim ile rızıklandır. Bunları, tenime, kanıma, işitme ve görme uzuvlarına mezcet. Ve böylece bedenimi, gücün ve kudretinle yönet; zira, güç ve kudret ancak Sen'dendir, ey merhametlilerin en merhametlisi olan Allahım!"³⁵.

Altıncı dua: (Hz.) Ali'nin, (Hz.) Peygamber'den naklettiğine göre, "Allahu Teâlâ zâtını her gün şu kelimelerle ulular ve yüceltir: "Ben, Allah'ım, alemlerin Rabbiyim. Ben, Allah'ım, Ebedî Diri'yim [le Vivant], Ebedîyen Ayakta Olanım [le Fundamental]"³⁶. Ben, Allah'ım, çok Yüce (el-Aliyyu: Très-Haut) ve Ulu (el-Azîmu: Immense)

³² [arsâ filinden] Arsat, sapaşğlam olduklar veya sağlamca yere soktularverdiler; krs. Kur'an 79, 32.

³³ el-Vitr: "L'impair: tek; çift olmayan". Kur'an'da Allah'ın bir adı olup, Kur'an kıraatlerinin pekeoğu el-Vetr şeklinde okunmaktadır..

³⁴ el-munzatu fi Kitâbıke min ledunke (veya, el-Munezzel); İsim, burada basit bir nida olmayıp, ama ilâhî bir güçü [singeler]..

³⁵ Bu son yakarış cümlesi Kur'an'ı 7, 151 vd. yansıtmaktadır.

³⁶ el-Hayy el-Kayyüm İkinci kelimenin tercümesi hakkında krs. Guy Momiol, *Le verset du Trône* [Ayeta'l-Kursi]. MİDEO, t. 15 Beyrouth, 1982, 121-131 (özellikle 137 vd.). Genel olarak, "esma-i hüsnâ"nın bu uzunca tadad edilisi, Kur'an, âfâceler ve hatırlanmalarla örülmüştür. Bunların bütün referanslarını vermek ise, mühtemelen bıkırtıcı olacaktır.

olan Ben'den başka hiçbir tanrı yoktur! Ben Allah'ım, "doğurmadım, doğmadım" (s. 216)³⁷. Ben, Allah'ım, Afıv ve Ğafūr³⁸ olan Ben'den başka tanrı yoktur! Ben Allah'ım, Her şeyin varlığını başlatan (Mubdî...) ve yine her şeyin Kendisine dönecek olduğu Ben'den başka tanrı yoktur! Ben Allah'ım, Benden başka tanrı yoktur, Aziz (Puissant) ve Hakim (Sage)'im. Ben Allah'ım, Ben'den başka tanrı yoktur, Din Gününü'nün sahibiyim. Ben Allah'ım, ben'den başka tanrı yoktur, Rahmân Bienveillant) ve Rahim (Miséricordieux)'im. Ben Allah'ım, Ben'den başka tanrı yoktur, cinlerin ve insanların, Cennetin [paradisique] ve Cehennem'in [infernal] yaratıcısıyım. Ben Allah'ım, Ben'den başka tanrı yoktur, Ben Tek Olan'ım [Vâhid, Ehadd], Samed [Impénétrable]'im, ne bir eş ne de bir oğul edinmemiş olan [Büyük] Yalnız [Ferd: Solitaire]'ım. Ben, Allah'ım, Ben'den başka tanrı yoktur, Tek [Vitr: Impaire]'im. Görünmeyen ve görüneni bilenim³⁹. Kuddüs olan Melik, tanrısal inayeti ile esenlik veren [es-Selâm] ve güven temin eden [el-Mümin]im, Çok Münezzeh Kral [le Roi: el-Melik 'el-Kuddüs]'ım, en güçlü ve en muhteşem Hakim (Dominateur: el-Müheym)im, biçim veren (façonne: el-Bârî) Yaratıcıyım, Büyük, Yüce/Aşkın ve Karşı konulamaz (el-Aziz, el-Kebir, el-Metâl, el-Muktedir, el-Kahhâr) belirleyiciyim (el-Kâdir), hikmetli (el-Hakim) ve uluyum (el-Kebir), şifa ve şanı dağıtanım (Ehlu's-senâ ve'l-mecdi), gizliyi ve gizlinin de gizlisini (es-sirru ve ahfâ) bilenim, rızık dağıtanların en hayırlısıyım (er-Rezzâk), yaratılmış ve yaratma üzerinde yegane hakimim..

37 Kur'an 112, 3.
38 Bu iki sıfat Kur'an'da hep bu şekilde birbirlerini izlerler 22, 60; 58, 2; krs. 1, 43, 99.
39 Bu ifade ile ("biçimlendiren", el-Musavvir'e kadar) onüç izleyen devimler, ad sensum anlam olarak Kur'an'ın 59, 22-24 açıkladığı ilahî isimleri anlatılmaktadır.

³⁷ Kur'an 112, 3.
³⁸ Bu iki sıfat Kur'an'da hep bu şekilde birbirlerini izlerler 22, 60; 58, 2; krs. 1, 43, 99.

³⁹ Bu ifade ile ("biçimlendiren", el-Musavvir'e kadar) onüç izleyen devimler, ad sensum anlam olarak Kur'an'ın 59, 22-24 açıkladığı ilahî isimleri anlatılmaktadır.

Bir kimse bu duayı okumak istediğinde, şu müteakip formuyla okusun¹⁰: "Sen, Tanrı'sın: Sen'den başka tanrı yoktur...". Bu duayı okuyan kimse, Diriliş gününde (Hz.) Muhammed'in, İbrahim'in, Musa'nın, İsa'nın ve diğer peygamberlerin yanında [konaklayan şükür sahibi, secdeli ve Allah'a itaatkâr kullar]dan olacak ve onlara, göklerdeki ve yerlerdeki abidlerin işledikleri sevab kadar ödül verilecektir.

Yedinci dua: Hz. Peygamber (Allah'ın rahmeti ve selamı O'nun ve Ailesinin üzerine olsun), Fatıma'ya şu duayı öğretti¹¹: "Ya Hayy, ya Kayyûm! Rahmetini talep ediyorum, [mededü inayet eyle!] Beni, asla [tarfate'aynı] kendi nefsim bırakma ve benim bütün hallerimi islah eyle!"

Sekizinci dua: Allah'ın Resülü bu duayı (Hz.) Aişe'ye öğretmiştir¹²: "Ey Allah'ım! Sen'den hem bu dünyanın, hem de öte dünyanın, bildiğim ve bilmediğim hayrını istiyorum. [Hem bu dünyanın hem de öte dünyanın, bildiğim ve bilmediğim şerrinden Sana sığınıyorum!] Senden cenneti ve, ona yakınlaştıran sözler ile amelleri talep ediyorum. [Ateşten ve, ona yakınlaştıran sözler ile amellerden Sana sığınıyorum]. Senden, kulun ve resûlün olan Muhammed'in istemiş olduğu hayırları istiyorum. Kulun ve Resûlün olan Muhammed'in kendisinden sana sığındığı hususlarda [yardımını talep ederek], ben de Sana iltica ediyorum

¹⁰ Bir başka ifadeyle, pek tabii ki, önceki ululama ifadesindeki ["Ben" zaimini], birinci tekil şahıs ["Ben"]'dan, ikinci tekil şahıs ["Sen"] aktarmak gerekecektir.

¹¹ Yedinci dua, Mekki tarafından 12, str. 10 vd. Eneç b. Malik vasıtasıyla Fatıma senediyle rivayet edilmiştir. "Beni nefsim bırakma!" cümlesinden itibaren ifade, İbn Hanebel'e göre, **Müsned**, Kabûre 1313 II./1895, ofset bsk. Beyrut 1389 II./1978, t.5, 12, str. 8 Hz. Muhammed'in alışıkık ifadesidir. (krş. Weusinek'deki diğer atıflar, **Concordance et indices de la tradition musulmane**, Leiden, 1936-1969, t. 1, 451 B ve t. 3, 537 B).

¹² Gerek, sekizinci duanın hafifçe daha gösterişli [ziyadeli] olduğu Mekki'de 12, str. 3, vd., gerekse duanın tamamını (Hz.) Aişe ile ilişkili, yerec İbn Hanebel op. cit. [opere citato] ıktibas edilen eser, **Müsned** t. 6, 147'de aynı açıklama ver alır.

[este'izuke..] Sen'den, benim hakkımda takdir buyurduğun şeylerin akıbeteni, rahmetinle, en kısa zamanda hayırlara tebdil etmeni istiyorum, ey merhamet edenlerin en merhametlisi olan Allah!.."

Dokuzuncu dua: Ebu'-Derdâ'nın (Hz.) Peygamber [l'Elu] vasıtasıyla rivayet ettiğine göre, gece ya da gündüz, kim bu duayı yaparsa, her türlü felakete karşı güvende olmuş olur¹⁴: "Ey Allah'ım, Sen benim Rabbimsin! Sen'den başka tanrı yoktur. Ey Allah'ım, Sen'den başka tanrı yoktur. Varlığımı Sana güveniyorum [tevekkül]. Sen, Yüce Arş'ın Rabbisin. Güç ve kudret, ancak, Çok Yüce [el-'Altyy: le Très-Haut] ve Ulu [el-'Azim: l'Immense] olan Allah'ın yardımınıdır.. Rabbim olan Allah'ın dilediği [meş'et] meydana gelir, dilemediği ise, meydana gelmez. Biliyorum ki Allah, her şeye gücü yetendir [kadîr: tout-puissant], bilgisi sonsuz olandır [omniscient: ehâta bi kulli şey' in.] Ey Allahım, nefsimden gelecek kötülükler ile, perçeminden¹⁴ yakalayacağın tüm canlıların şerrinden Sana sığınıyorum. Kuşkusuz Rabbim, dosdoğru bir yol üzerindedir"¹⁵.

Talep duaları için uygun olduğu varsayılan astrolojik "tercihler" konusunda, pekçok sebepten dolayı kısa duracağız. Her şeyden önce, bu yöndeki değerlendirmeler gerçekten genel çerçevenin ve bu makalenin esprisinin dışına çıkarlar. Dahası,

¹⁴ Dokuzuncu dua Mekke'de 113. str.16, vd. Ebu'd-Derdâ'nın, Muhammed (s. Übes dulla) tarafından nakledilen otoritesi üzerindedir. Ebu'd-Derdâ, Üveysir b. Zeyd (vevâ, s. b. Malik) ek-fâsusu olup, (Hz.) Peygamber'in ashâbındandır; ö. 32 H./652 (krs. EI 2, t. 1, 117).

¹⁵ "dâbbe" behîme, yaratık. Krs. Kur'an, 27,82 (ve EI 2, ayet hakkında, t. II, 72)'de Yaratık "ed-Dâbbe" apokaliptik [dünyanın sonu, Kıyamet ile ilgili] bir canlıdır. "Perçeminden yakalayacağın tüm canlıların şerrinden Sana sığınıyorum" duası, **Sahîbu Müslim**, Kitabu'z-Zikr, 62= éd. Abdül-Baki, Kahire, 1374 H./1953, ofset bsk. Beyrut, 1972, t. 3, 2084 ve İbn Mace, **Sünen**, Kitabu'd-Dua, 15, 3873=éd Abdül-Baki, Kahire, 1972, t. 2, 1275 'de (Hz.) Muhammed'e atfedilir [Kâne Resûlullahi ye'murunâ izâ ahaznâ madca'anâ en nekûle ..]

¹⁵ Kur'an 11, 56'dan bir alıntı olup, bunun hemen peşinden, Allah'ın "perçeminden yakalayacağı" üçbir yaratık [dâbbe] in bulunmayacağı kesin teminatı gelmektedir.

bu değerlendirmeler, özellikle Beyhaki'den mülhem olan ve iyice anladığımızdan ve temel cümlelerini [kusursuz] tercüme ettiğimizden pek emin olmadığımız [2.] satır başına geldiğimiz zaman, gerçekten [konunun] mütehassısı olan birinin yorumlamasını gerektirmektedir. Bayan Vesel'in de belirttiği gibi¹⁶, *Câmi'ül-Ülüm*'da, peşpeşine yapılan değişiklikleri açığa vuran üç versiyon bulunmaktadır. Yine, şunu da ekleyeceğiz ki, Paris BN'in en mükemmel Farsça elyazması 213¹⁷, bölümün birinci kısmından yoksun olup, bu beriki doğrudan doğruya Bombay taşbaskısında [lithographie] bulunan aynı dokuz dua ile başlamaktadır. Bizim çevirisini yapmış olduğumuz astrolojik gelişmeye dair [kısa] etüdü, bir yandan aynı eserin, "Astroloji bilimi" (*İlmu'l-ahkâm*: elyazması: BN'nin Farsça elyazması, fol. 191 v.-194 v.) başlığını taşıyan 51. bölümüyle, diğer yandan da *Câmi'* in müellifinin yerinde olarak astrolojik terimlere tahsis etmiş olduğu farklı kitapçıkla (opuscule)¹⁸ karşılaştırılması gerekir.

¹⁶ Kış. **Les encyclopédies persanes**, Paris, 1986 ("Bibliothèque iranienne", 31), 36.

¹⁷ Bu elyazmasında eser, bir diğer başlık taşır: *Hadâiku'l-Envâr fi hakâiki'l-esrâr*, "Dualar ilmi" hakkındaki bölüm fol. 215 v. [verso: varak b]'den başlayıp, fol. 220 v. 'ye kadar devam eder. Arabça dualar, çok açık bir biçimde vokalize edilmişlerdir ve kırmızı mürekkeble yazılmış satır arası Farsça bir çeviriyle donatılmıştır. BN [Bibliothèque Nationale]'nin Farsça Supplement [Zeyl] 1395 elyazması ise, 60 yerine sadece 10 "ilim" iltilâf etmektedir. Aynı şekilde bkz. Farsça Supplement 1146. Her birisi de, katalogta normal başlık *Câmi'ül-ülüm* taşımaktadır.

¹⁸ Bu küçük eser Razi tarafından, Haverzmîli bir hükümdarı için yazılmıştır. BN, de Paris [Paris'in Bibliothèque Nationale]'i, bu eserin orijinaline değil, fakat üç elyazması halinde Arabça çevirisine sahiptir. Arabça 2521, fol. 109 v. [verso: varak b]-121 r. [recto: varak a] [elyazması olup], şu başlığı (fol. 109 v. [verso: varak b], st. 25): *el-İhtiyârâtü'l-alâiyye fi'l-İhtiyârâti's-semâiyye*. Burada (*Fî vakti'd-duâ*), sonuna değin fol. 120 r., str. 22'den fol. 121 r., str. 12'e kadar dua incelenir. Elyazması, harekesiz küçük bir elyazması halindedir. -Arabca 1360, fol. 99-138 (görülmedi), aynı başlığı taşımakta.. Arabça 2592 ise, *el-Ahkâmü'l-alâiyye fi'l-alâmîs-semâiyye* başlığı altında (fol. 2 v., str. 2 vd.) yer almaktadır. Açık ve harekelennmiş olan metin, 15 satırlık 57 folios [varak] dan meydana gelmiştir. Konular şeması fol. 3 v. [verso: varak b] dedir. (*Fî vakti'd-duâ*) başlığı ile fol. 51 v., str. 3'den fol. 55 r., str. 10'a kadar duayı içerir.

Şimdi, Razi'nin kısa duâ kitabına gelelim. 14 no'lu notta da belirtildiği gibi, müellifimiz [eserindeki] dualarını Ebû Tali el-Mekki'nin *Kütü'l-kulüb*'undan seçmiştir. O, dokuz metin belirlemiş ve bunları bir düzene koymuştur. Önce, (Hz.) Muhammed'den önce gönderilmiş beş peygamberin üçüne nisbet edilen üç parça: Adem, İbrahim ve İsa (Nuh ve Musa bırakılmışlardır). Adem'in duası, Cennet' teki hatasından (Kur'an; 7, 19-23; 20, 120 vd.; krş. 2, 36) ileri gelen "*pişmanlık ve tevbesi*"yle (Kur'an 2, 37) alakalıdır. İbrahim'in duası, onun müslüman şahsiyetinin yeterince çarpıcı olmayan bir ifadesidir. Buna karşılık, (Kur'an 4, 157 vd. 'nın alışıldık tefsirine göre, Meryem'in Oğlu, Tanrı tarafından Kendisine doğru "yükseltilerek", mucizevi bir biçimde ölümden kurtulmuş ise de), bütünüyle Passion [Acı, ızdırıp, katlanılan elem] bakış açısının hakim olduğu İsa'nın duası ise, tipik bir anlatım içermektedir: "benden daha fakir olan kimse yoktur". Son yakarışı olan, "Bu alçak dünyayı benim en büyük kaygım kılma." ifadesinde olduğu gibi, burada da, (Hz.) İsa'nın, müslümanlar nezdindeki geleneksel duruşunu bulmaktayız: Allah'a bir tevekkül modeli, kutsallık ve saygınlığı [sainteté], takva ile zühd anlayışının doruklarına ulaşan bir insan.. Olağandışı (l'Etrange) Hızır'ın o garib duasından sonra, son beş dua ise, İslam Peygamberi [Hz. Muhammed]' e söylenmiştir. Ebu Bekir tarafından aktarılan beşinci dua, özellikle güzeldir. Bu aynı zamanda, en uzun duadır da..

Şayet bu küçük antoloji gözden geçirilirse derhal görülür ki, 4. dua majik [kötülükleri savmakla ilgili] bir duadır. Halbu ki, 6. dua, [Allah'ı] bir yüceltme duasıdır. Bu iki tarz dua bir kenara bırakıldığında, geriye, hepsi de talep duası olan yedi dua kalır. Bunların da hepsi, birinci tekil şahıslıdır.. Dahası, dua eden kimse, tamamiyle, sadece kendisi için dua eder. Tek bir istisnası vardır bunun: üçüncü duada (Hz.) İsa, şöyle der: "Dostuma kötülük salma". Bu, tek aracılık [şefaât]tır.

Hızlı bir şekilde göz atıldığında şu netice ortaya çıkar ki, bu eserdeki duaya dair bölüm, *Câmi'u'l-ulûm*'un uygun düşen bölümünden oldukça farklı olup, bununla birlikte benzerlikler de göz ardı edilemez.

Bu iki dua karakteri, yani birinci *tekil* şahıs kalıbında dua etmek ve *yalnuz kendisi için* istemek, istisnalara rağmen, hususi İslami duanın karakteristik özellikleridir. Her halükarda bunlar, Kur'an'ın örnekleriyle ahenk içindedirler. Bu husus, bazı açıklamalara değer görünmektedir.

Kelimeler, formüller ve Kur'ani mesajlar, görüldüğü gibi, Razi'nin bize bildirmiş olduğu duaların her birinde vardır. Yine, İslami bütün dualar, bu unsurlardan örülmüştür. Meydana getirmiş olduğu genel özellik ve karakterin berisinde, Kur'an'ın kendisi bizzat sık sık şahsi ve hususi duadan bahseder. İster, bu konuda bir bilgi vermiş olsun: sebatsız kimselerin salt çıkarıcı dualarını taklit etmemek (41, 49-51; 70, 19-25; vs.; krş. Kitab-ı Mukaddes [Bible], Mezamir [Psaume] 78, 34-37, vs.); başkalarına yardımcı olma endişesi taşımayan egoistler gibi, boş yere dua etmemek (107. Sûre); [öte yandan] Allah'a tam bir tazarru' ile dua etmek gerekir (7, 55 vd.; 21, 90; 40, 60); Allah duayı kabul eder ve [dua edilmesini] ister (2, 186).. İsterse, çok farklı kimseler: Firavun'un karısı (66, 11), Balığın karınıdaki İnsan (yani, Yunus: 21, 87), Mekke'nin politeist "müşrikleri" [associateurs] (8, 35; 23, 117), (Hz) Muhammed (17, 80 vd., vs.), müslüman (iki koruyucu sûre, *el-Mu'avvizetâni*: 113 ve 114), cennetteki seçilmişler (10, 10) tarafından yapılmış duaların anılarını veya metinlerini ihtiva etsin; vs. Bu kulvarda, üç duacı birbirinden ayrılırlar: İbrahim, Musa ve Zekeriyya. En gelişmiş dualar da, Arabça, gittikçe artan uzunluk sırasına göre, İbrahim'inkiler (14, 35-41), İmrân Ailesi'ni konu alan Sûrede (3, 191-194) olduğu gibi, ilk Sûredeki (*el-Fatiha*) müslümanlarınkiler, Zekeriyya'nınkiler (3, 38-41) ve Musa' nınkiler (20, 25-35).

Çok güzel tapınış (adoration) (*Fatiha*; 10, 10) ve yüceltiş (tebcil: louange) (*Fatiha*; 3, 26) örneklerine rağmen, Kur'an'da dua hemen hemen, Razi'nin küçük dua risalesinde olduğu gibi, bir talep duasıdır. Bir yanlığa değilse, çoğul kalıplı sadece beş dua metni bulunmaktadır: ehemmiyeti, gerçekten emsalsiz olan *Fâtiha Suresi*; 2,186; 3,8; 3,190-194; 25,65.. Razi'de de olduğu gibi, Hüküm Günü Kur'an'ın şefaatchiliği reddetmesine (2, 48; 40, 18; 82, 19, vs.) uygun olarak, bir başkası için dua oldukça nadirdir. Bununla beraber bu konuda bazı örneklerle

de rastlanmaktadır: (Hz.) Muhammed'in başka insanlar için olan duası (9, 80.90.103), müslümanların yaşlı ebeveynleri için olan dua (17, 23 vd.)..

Bu bilgiler, Kur'anî duaların genel nitelik ve özelliğinin (tonalite), aslına bağlı bir biçimde Razi'nin [eserinde naklettiği] dualarda yansıtılmış olduğunu göstermeye yeter.. Hem geçmişte hem de şimdi de⁴⁹, hususi sünni duaya dair yapılacak geniş bir inceleme, kuşkusuz aynı neticeyi verecektir. Bunun yanı sıra, sonraki asırlarda, yaygın bir şüfiliğin⁵⁰ kazandırdığı bir takım müktesebat da [söz konusudur]: rikkat-i kalbi mücib çok içten dokunuşlar, özgür ton ve ifade üslubu, ruhsal derinleşme...

Ama, hususi bir araştırmanın da, İsnâ Aşeriyye Şüliğine ayrılması gerekmektedir. Sıkı sıkıya İmamların haberleriyle karışmış bulunduğu, Şüilerin zahidâne duası, bir okyanustur [adeta]⁵¹ Bir taraftan pek tabii ki Kur'anî yönelimleri muhafaza ederken, o, derin bir şekilde de sünni duadan ayrılır. Burada hiç olmazsa, İsnâ Aşeriyye nezdinde oldukça şöhret bulmuş olan bir metni zikretmek, çok isabetli olacaktır. Bu, yerinde olarak "İbadet edenlerin zineti, süsü: Zeyne'l-Abidin" lakabı verilmiş olan V. İmam Ali b. el-Hüseyn'in ismi altına yerleştirilmiş bir duadır. Burada dinî his, tevâfuk ile zıddının ışıl ışıl parıldadığı Arabça bir belâğatin güzelliği altında ortaya çıkar.. Kendini böylesine muhteşem bir şekilde açmanın, açıkça, İmamilikle hiçbir ilgisi yoktur. Ve yine de, bu,

⁴⁹ Çağdaş Mısır'da şahsî dua uygulamasına dair bkz. Mohammad Feteih ve Jacques Jomier'in anketi: *Invocations pour les moments de la journée*, MİDEO, t. 10, Kahire, 1970, 271-286.. Bu inceleme, bu hususta farklı yaş ve ortamlardan olan yedi kişiyle yapılmış konuşmaları ihtiva etmektedir..

⁵⁰ el-Enşarî (ö. Herat, 481 H./1089)'nin son derece meşhur bir sufi eseri olan Farsça *Münâcât*, P. Serge de Laugier de Beaurecueil tarafından, şahiate bir "Sünüş" ile, yakında tercüme edilmiştir: Ansari, *Cris du coeur*, Paris, Sindbad, 1988.

⁵¹ Burada, Şeyh Abbas el-Kummi (ö. 1359 H./1941)'nin *Mefâtihu'l-cinân* isimli antolojisini zikretmek ve, tasvir ve tanıtımı için de, *l'Annuaire de l'EPHE* (Section des sciences religieuses), t. XCVI, 1987-1988, 242'e göndermede bulunmak kafi gelecektir.

çok yukarda Razi'nin [tasnif ettiği] sünni karakterli dualarda göstermiş olduğumuz iki karakteri arz ediyorsa da, vurgusu son derece farklıdır.

GÖNÜLDEN İÇTENLİKLE İSTEME DUASI⁵²

"Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

"Ey Allahım! Eğer benim azığım, beni Sana ulaştıramayacak kadar yetersiz ise, Sana sonsuz tevekkülüm var! Eğer günahım beni Senin azabından korkutuyorsa, ruhum bana kendimi, Senin azabından tam bir güvende hissettirir. Şayet benim hatamı beni Senin cezana maruz bırakırsa, [Sana olan] itimat ve güvenim bana, Senin [af ve mükafat] ile ödülünü haber verir. Şayet, Seninle likâyâ hazır olma konusundaki ihmalim beni gaflete düşürürse, Senin cömertlik ve iyiliklerinin bilgisiyle uyandım.. Ve şayet, beni Sen'den ayıran asırı isyanlarım beni ürkütmüşse, senin afvının güzel haberi bana ünsiyet bahşetmiştir.

Vechinin envâri ve küdsiyetinin ziyâları hürmetine Sana yakarıyorum, merhametinin muhabbeti ve lüffunun letâfeti hürmetine Sana yalvarıyorum: yüceliğinin ve cömertliğinin beni isteklendirmiş ve teşvik etmiş olduğu ümidi, sana yakın olma, huzurunda kabul görme ve Seni [n cemalini] müşahede etme ümidimi gerçekleştir. İşte ben, kendimi Senin rahmet ve tevâzu [afv ü mağfret] rüzgarlarına bırakıyorum, Senin lütuflarının yağmurlar gibi yağmasına can atıyorum. Senin gazabından kaçıyor, rızâna sığınıyorum. Nezdine [Cemâl sıfatlarına] sığınmak için Önünden [Celâl sıfatlarından] kaçıyorum. İhsan ettiklerinin

⁵² el-İmam Ali b. el-Hüseyn es-Seccad, "Zeyne'l-Abidin" (ö. 95 H./714), *el-Münâceyâtü'l-hamsa aşere*, "el-Hâmise: Münâcâtü'r-râğibîn", *es-Sahifetu's-seccâdiyye*, Beyrut, ts. 240-242'in ekinde.. Farsça olan antolojisinde eş-Şeyh Abbas b. Muhammed Rida el-Kummi, *Mefâtihu'l-cinân*, Arabça çev. es-Seyyid M.R. en-Nur en-Necefî, Beyrut, Müessesetu'l-Vefa', 1404 H./1984, 256 vd. tarafından yeniden ele alınan metin.

en hayırlısını ümit ediyorum. Senin lütuf ve bağışlarına güveniyorum. Senin ümidin olmazsa hiçbir şey değilim.

Ey Allahım! Başlatmış olduğun lütfunu, [hayırla] neticelendir! Cömertliğinin bana bahsettiğini, geri alma! Büyük hoşgörü ve müsamahanın setretmiş olduğunu, ortaya dökme! İlmikle kuşatmış olduğun hatalarımı da bağışla!

Ey Allahım! senin şefaattindir, nezdinde talep ettiğim; senin himayendir, sana karşı istediğim! İyiliklerine müstak, el açıklıklarına karşı ümit dolu, cömertlik ve lütuflarına karşı susamış, bütün dileğiyle lütuf bulutlarını çağırın, rızanı isteyen ben, sana geliyorum! Kemaline doğru yöneliyor, lütuflarında kanmak için [huzuruna] iniyorum, nezdinde en yüce hayrı arıyorum, Cemalinin bağçelerine doğru ilerliyorum, Vechini [Zatını, Yüzünü, Rızanı] arzuluyorum, kapını çalıyorum, alçakgönüllülükle büyüklüğüne ve Azametine boyun eğiyorum. Öyleyse bana, yapmaya ehil Olduğun lütuf ve iyiliklerinle muamele et, benim duçar olmayı hak etmiş olduğum şiddet ve çetinlikle muamele etme. Merhametin aşkına, ey merhamet edenlerin en merhametlisi olan Allahım!"

Bu dua, kurumsal [canonique] duadaki resmîlik ve sertlikten, sıklıktan uzaktır. Bununla beraber yine de sadece sabit bir metin olan bu parça, İslami duanın enginlik ve genişliğini tahmin etme imkanı vermektedir [bize]. İster Hind menşeli, isterse Sami veya bir başka kökenli olsunlar, derunilik boyutu olan dinlerde görüldüğü gibi, geniş bir açılım (évolution), İslam'ı, daima aslı karakterini taşıyacak olan dualarının yelpazesini daha da açıp yaymaya imkan verecektir.